

ОСОБЛИВОСТІ ПРЯМОГО СПОРТИВНОГО ТЕЛЕРЕПОРТАЖУ ЯК МОВЛЕННЄВОГО ЖАНРУ

У статті проаналізовано особливості прямого спортивного телерепортажу та їх значення у формуванні репортажного дискурсу. Увагу приділено впливові цих особливостей на сприйняття та оцінку телерепортажу реципієнтом.

Ключові слова: телерепортаж, спонтанність, ситуативність, символізація, динамізм, модель адресата.

In this article special features of live sports TV reportage and their meanings in formation of reportage discourse has been analyzed. An attention is paid to the influence of special features on perception and evaluation of TV reportage by recipient.

Key words: TV reportage, spontaneity, situationaty, symbolization, dynamism, addressee's model.

Як правило, більшість лінгвістичних досліджень мовленнєвого жанру виконується на матеріалі побутового, естетичного, офіційно-ділового, публіцистичного дискурсів. Значно меншу вагу приділяють вивченню жанрових різновидів тих дискурсів, у яких наявне складне поєднання засобів кількох семіотичних систем, використання різних каналів комунікації, наприклад візуального і слухового, де поєднані слово та зображення [5, с. 27]. У випадках дискурсивного поєднання двох (чи більшої кількості) семіотичних систем засоби мовного коду трансформуються, пристосовуються до специфіки каналу комунікації. Останнє найповніше виявляється в мовленнєвому жанрі радіо- і теледискурсу, кіно та Інтернет-дискурсу тощо.

Аналіз мовлення коментаторів футбольних матчів “Першого національного”, “1+1”, “Інтера”, “СТБ”, “ICTV” дозволяє найважливішими особливостями прямого спортивного телерепортажу вважати такі:

1. **Поєднання слова та зображення.** Це, фактично, взаємодія в процесі комунікації засобів різних семіотичних систем – візуальної та звукової. Автор репортажу (коментатор) і реципієнт опираються на спільну перцептивну базу, тобто спостерігають в один і той самий час одну й ту ж “картинку”. Це дозволяє коментаторові уникати значної кількості пояснень, описів, нагадувань тощо, тобто “економити” засоби мовного коду. Крім того, телевізійна техніка дозволяє переглядати повторно цікаві й суперечливі моменти гри. Коментатор має можливість уточнити подієвий зміст сказаного раніше.

2. **Висвітлення типу спортивної події** відбувається в режимі реального часу. Це стає причиною низки особливостей організації мовного коду:

а) спонтанність (непідготовленість) мовлення коментатора. Звідси – різна кількість фактичних неточностей і помилок, а також мовних девіацій;

б) ситуативність у висвітленні перебігу реальних ігрових подій. Ця особливість репортажу стає, своєю чергою, причиною формування особливостей організації мовного коду, зокрема: 1) “теперішнє репортажу”. Цей термін увів у лінгвістичний обіг О. В. Ісаченко, який зазначав, що “репортер, що коментує спортивне змагання, повідомляє про те, що відбувається у нього на очах (*м'яч переходить до Н. Н., суддя дає свисток тощо*)” [2, с. 447]. Це специфічна репортажна форма, іншим жанрам засобів масової інформації не притаманна. Згадана часова форма створює ефект присутності автора і слухача, їх участі у спортивному змаганні; вона також засвідчує достовірність, документальність, точність того, про що йдеться в репортажі [5, с. 37]; 2)

“теперішнє постійне”. На думку Г. Я. Солганика, ця форма часто застосовується у випадку опису загального характеру, не закріпленого за певним конкретним часом. Її створює форма складного дієслівного присудка, який містить дієслово з ослабленим лексичним значенням та інфінітива із віддієслівним іменником (*дозволяє вести прийом*) [5, с. 43]; 3) **ситуативність** уможливорює вживання певних репортажних форм, які мають характер прихованої метонімії та включення: прізвище гравця – м’яч у цього гравця (*Федоров – Ребров – Шевченко*); спортивний термін – місце, де перебуває м’яч чи гравець (*М’яч перетнув лінію [бокову, лицеvu, воріт – зрозуміло із ситуації]*);

в) глядач може порівнювати сказане телекоментатором і те, що насправді відбувається на полі, і, відповідно, оцінювати слова коментатора, моделюючи образ учасника телекомунікації;

г) ефект присутності телеглядача на спортивній події, який впливає на безпосередні почуття, враження, переживання, емоції, оцінки, судження, коментарі тощо адресата. Створюється “ілюзія причетності” до події [1, с. 129].

3. **Прагнення до точного відтворення подій, документалізму** і одночасно емоційність, експресивність і оцінність (аксіологічність) їх висвітлення. Ці взаємопротилежні тенденції суттєво впливають на добір мовних елементів і організацію мовного коду загалом [5, с. 51].

4. **Прагнення до втілення авторського “я”** об’єднує різноманітні в стилістичному відношенні частини цього мовленнєвого жанру. Авторська модальність, яка пронизує всі елементи репортажу, робить зовнішньо різноманітний текст внутрішньо цілісним [5, с. 68].

5. **Символізація** того, що відбувається на спортивному майданчику. Звідси значна увага до гри національних збірних команд, виступів у різноманітних міжнародних турнірах “дербі” тощо, за якими стоять країни, міста, великі групи вболівальників. Символічне піднесення гри, яка транслюється на екранах, до рівня особливо значущої, навіть “епохальної”, допомагає підтримати інтригу, глядацький інтерес до того, що відбувається на полі. Одиницею репортажного впливу, а це значить категорією прагматики, “стає зафіксована у репортажі дія (рух, вчинок) героя, який має символічне значення” [3, с. 87].

6. **Динамізм** зображуваних подій. Репортаж – оперативний жанр, у якому динамічно, яскраво й емоційно відтворюється картина спортивного змагання [6, с. 172; 4, с. 153]. Згадана особливість суттєво впливає на організацію мовного коду досліджуваного мовленнєвого жанру.

7. **Модель адресата.** Прямий спортивний телерепортаж (зокрема футбольного матчу) розрахований на обізнаного і зацікавленого глядача. Звідси відповідне правильне сприйняття і розуміння натяків, різноманітних дискурсивних слів тощо, наприклад: *Така команда як “Реал”, з такою історією і таким підбором гравців уже двічі не може виграти в “Бетіса”* (ICTV, 7.02.02).

Знання правил гри, специфіки її організації тощо визначають багато моментів у вживанні одиниць мовного коду. Так, наприклад, форма футбольного поля визначає правильне розуміння таких висловів, як *вперед, назад, поперечна передача, укидання м’яча, штрафний майданчик, воротарський майданчик, лінія воріт* тощо.

8. Оскільки гра у футбол виникла в Англії, де й склалися її основні правила, наявне **подвійне (англо-національне) позначення багатьох її понять**.

Отже, особливості прямого спортивного телерепортажу породжують як негативні, так і позитивні моменти у сприйманні його глядачами. Вони дають можливість реципієнтові бути присутнім під час перегляду безпосередньо на місці події, переживати, оцінювати дію, явище, переглядати повторно окремі моменти гри за допомогою автора репортажу (коментатора).

Література:

1. Дроняева Т. С. О некоторых особенностях повествования в спортивных репортажах / Т. С. Дроняева // Спорт в зеркале журналистики. – М., 1989. – С. 346.
2. Исаченко А. В. Грамматический строй русского языка в сопоставлении со словацким. Морфология / А. В. Исаченко. – Братислава, 1960. – Ч. 2. – 565 с.
3. Пронина Е. Е. Психология спорта и психология репортажа / Е. Е. Пронина // Спорт в зеркале журналистики. – М., 1989. – С. 242.
4. Солганик Г. Я. О языке спортивной журналистики / Г. Я. Солганик // Спорт в зеркале журналистики. – М., 1989. – С. 234.
5. Солганик Г. Я. Стиль репортажа / Г. Я. Солганик. – М., 1970. – 277 с.
6. Теорія і практика радянської журналістики / [за ред. В. Й. Здорогеги]. – Львів, 1989. – 425 с.